

Alina Brzuska-Kępa

Katedra Informatologii i Bibliologii
Uniwersytet Łódzki
e-mail: alinabrzuska@poczta.onet.pl

[„Przestrzenie literatury dla młodego czytelnika Perspektywa niemiecka i polska” (Oświęcim 19–20 października 2017)

DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/0860-7435.26.09>

W dniach 19–20 października 2017 roku w Miejskiej Bibliotece Publicznej Galerii Książki w Oświęcimiu odbyła się Międzynarodowa Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa „Przestrzenie literatury dla młodego czytelnika. Perspektywa niemiecka i polska”. Zorganizowały ją Biblioteka Galeria Książki w Oświęcimiu i Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, przy współudziale Instytutu Goethego i Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Konferencja zgromadziła badaczy literatury dziecięcej i młodzieżowej oraz słuchaczy z całej Polski. Obrady uświetniły także wystąpienia niemieckich naukowców i krytyków literackich.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonał dyrektor Biblioteki Galeria Książki, Leszek Palus. Ogłoszono wyniki przeprowadzonego w Galerii konkursu na Najciekawszą Książkę Niemieckojęzyczną.

Pierwszą część obrad plenarnych poprowadziła Elżbieta Jeleń (Instytut Goethego), a wystąpili w niej dr Roswitha Budeus-Budde oraz dr Michael Schmitt. Roswitha Budeus-Budde pracuje jako wykładowca Uniwersytetu w Giessen, piastuje stanowisko redaktora naczelnego działu książek i młodzieży w dzienniku „Suddeutschen Zeitung”, jest także jurorką wielu nagród literackich, w tym nagrody dla najlepszej książki dla dzieci i młodzieży. Jej

wystąpienie, zatytułowane *Kinderliteratur in Deutschland – literarische Modelle einer besseren Welt*, dotyczyło literackich modeli lepszego świata w literaturze dla dzieci w Niemczech. Odwołując się do rozmaitych funkcji literatury rozważała, w jaki sposób literatura dla dzieci i młodzieży stymuluje do myślenia alternatywnego, dzięki któremu jej odbiorcy mogą rozwijać pomysły na lepszy świat.

Michael Schmitt jest natomiast dziennikarzem i krytykiem literackim korespondującym z „Neuer Züricher Zeitung” i „Suddeutsche Zeitung”. Pełni funkcję redaktora literackiego programu kulturalnego 3sat-Kulturzeit i zasiada w jury ważnych nagród literackich, m.in. Niemieckiej Nagrody Książkowej. Jest też członkiem gremium wybierającego raz w miesiącu w radio niemieckim siedem najlepszych książek dla młodych czytelników. W swoim wystąpieniu, zatytułowanym *W kraju Indian*, prelegent odniósł się do problemów współczesnej literatury dla dzieci i młodzieży, reguł rynkowych rządzących książką dziecięcą oraz zadań i możliwości, jakie dają ciekawej literaturze nagrody i stypendia literackie.

W kolejnej sesji, zgromadzeni mieli możliwość udać się na obrady w dwu sekcjach. W sekcji *Interferencje kulturowe* wystąpiły Dorota Michulka (Uniwersytet Wrocławski), Katarzyna Smyczyńska (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), Joanna Frużyńska (Uniwersytet Warszawski) oraz Anita Wolanin (Uniwersytet Rzeszowski). Pierwsza z referentek odniosła się do Śląska jako *genius loci* w popularyzatorskich utworach Marka Szoltyska. W swoim wystąpieniu, zatytułowanym *Misioczki Ślonzoczki, bazaki Austryjaki, psioki Czesioki, myszoki Niemczoki – „Śląsk dla dzieci” w wersji Marka Szoltyska*, przeanalizowała edycje jego utworów i sposoby prezentacji wielokulturowego Śląska, od różnych typów narracji po atrakcje wzmacniające edukacyjną funkcję opowieści.

Z kolei Katarzyna Smyczyńska przyjrzała się kulturze niemieckiej widzianej oczami polskiej artystki, Iwony Chmielewskiej. Omówiła awangardowy pejzaż w jej książce autorskiej, zatytułowanej *abc.de*. Ta wydana zarówno w Niemczech, jak i w Polsce książka obrazkowa to swoisty abecedariusz, który, jak zauważyła referentka, przy uważnym odczycie staje się mapą kultury niemieckojęzycznej i zaprasza czytelnika do poszukiwań, rozwiązywania zagadek wizualnych, odnawiania wiedzy o prądach artystycznych, epokach historycznych, poezji, architekturze.

W pozostałych wystąpieniach Joanna Frużyńska omówiła polską recepcję utworów Ericha Karstnera, odnosząc się do edycji, przekładów, ilustracji i krytyki literackiej, a Anita Wolanin porównała *Krabat* Otfrieda Preusslera i *Czarny młyn* Marcina Szczygielskiego. W obu tekstach występują nawiązania intertekstualne dotyczące: młyna, ucznia czarnoksiężnika, walki ze złem, szatana, śmierci i ostatecznego zwycięstwa dobra, obie powieści posiadają metafizyczne „drugie dno”, skłaniające do wnikliwych i wielowarstwowych odczytań.

Równolegle obradowała sekcja III, której przedmiotem była literatura w przekładzie. Jako pierwszy zaprezentowano w niej referat Elizy Pieciul-Karimińskiej (Uniwersytet Adama Mickiewicza; sama referentka, niestety, nie dotarła na konferencję). Dotyczył on swoistości pierwszego (nie zmienianego i nie dostosowywanego do odbiorcy dziecięcego) wydania baśni braci Grimm w kontekście planowanego przez Elżę Pieciul-Karimińską przekładu dzieła na język polski.

Joanna Dybiec-Gajer i Agnieszka Gicała (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) w referacie *Wielojęzyczność literackich światów – Strunmwelpeter w przekładzie studenckim i profesjonalnym* zaprezentowały działania w ramach studenckiego konkursu tłumaczeniowego (cele, założenia, sposób oceniania tekstów), przeanalizowały wybrane przekłady studenckie zgłoszone na konkurs i porównały je z opublikowanymi ostatnio wersjami *Strunmwelpetera* w języku polskim.

Wystąpienie Beate Sommerfeld (Uniwersytet Adama Mickiewicza), *Mały Książę w nowej odsłonie – polskie i niemieckie przygody francuskiego klasyka*, było próbą komparatystycznej analizy polskich i niemieckich przekładów utworu Antoine de Saint-Exupéryego, powstałych na przestrzeni ostatnich dekad. Odwołując się do prawnych, rynkowych i medialnych uwarunkowań przekładów *Małego Księcia*, referentka pokazała mechanizmy, którymi rządzi się recepcja literatury dziecięcej w Polsce i Niemczech. W porównawczej analizie przekładów zwróciła uwagę na różnice w postrzeganiu funkcji literatury dziecięcej w obydwu państwach i wskazała na odmienny status tłumacza.

Jako kolejna zaprezentowała się Elżbieta Zarych (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie). Omówiła ona ruch wydawniczy, recepcję oraz perspektywy niemieckiej książki dla dzieci i młodzieży na rynku polskim w XXI wieku.

Ostatnim referatem w tej sekcji było wystąpienie Rafała Kępy (Uniwersytet Łódzki), zatytułowane *Camonia – magiczna kraina książek. O polskich edycjach księgozrodzkiej trylogii Waltera Moersa*. Referent omówił artykuły i recenzje oraz dyskusje na forach internetowych poświęcone dostępnym w polskim przekładzie i przygotowywanym na rynek polski utworom o Camonii.

Kolejna część obrad nosiła tytuł *Książka na receptę w Niemczech i w Polsce*, a wystąpienia poświęcone były utworom o charakterze biblioterapeutycznym.

Wanda Matras-Mastalerz (Uniwersytet Pedagogiczny) i Agnieszka Miernik (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) odniosły się do twórczości Jany Frey i funkcji dydaktyczno-prewencyjnej jej książek. Ewa Iglewska (Uniwersytet Szczeciński) w referacie *Za wszelką cenę doskonała – o problemie zaburzeń odżywiania w niemieckiej i polskiej literaturze dla dzieci i młodzieży* skoncentrowała się na wybranych polskich i niemieckich utworach skierowanych do niedorosłych czytelników, w których pojawia się tematyka zagrożeń wynikających z psychicznych zaburzeń odżywiania.

W części poobiedniej uczestnicy konferencji mogli wysłuchać wystąpień w sekcji *O fenomenie książek obrazkowych* bądź udać się na spotkania przy stolikach eksperckich.

Tematykę książek obrazkowych poruszyły w swoich wystąpieniach Angela Bajorek i Katarzyna Wądolny-Tatar (Uniwersytet Pedagogiczny) oraz Magdalena Sikorska (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego) i Edyta Antoniak-Kiedos (Biblioteka Śląska). Wypowiedzi dwóch pierwszych referentek poświęcone były książkom obrazkowym Wolfa Erlbrucha. Przedstawiając jego sylwetkę jako wizjonera, Angela Bajorek podkreśliła, że książki dla dzieci jego autorstwa to obiekty międzyludzkiej komunikacji, wybrzmiewające odpowiednim zapleczem filozoficzno-egzystencjalnym. Katarzyna Wądolny-Tatar na wybranych przykładach książek autorskich W. Erlbrucha wskazała na możliwości czytania ilustracji w połączeniu z tekstem.

Wystąpienie Magdaleny Sikorskiej poświęcone było książce obrazkowej Nikolausa Heidelbacha *Wenn ich gross bin, werde ich Seebund (Kiedy dorosnę, będę foką)*. Podkreślając bogaty potencjał interpretacyjny książki, referentka skupiła się na wątkach ciągłości życia i możliwości przemiany losu. Wskazała na możliwości odczytania nagromadzonych w książce cytatów z malarstwa i nawiązań do legend.

Ostatnie w tej części obrad wystąpienie poświęcone było książkom Janoscha. Edyta Antoniak-Kiedos omówiła fenomen Misia i Tygrysa oraz wartości edukacyjno-wychowawcze serii o tych postaciach. Uznała, że wykreowani przez Janoscha bohaterowie (nawiązujące być może do A.A. Milne'a) są zabawni, nieco przerysowani, ale stanowią dla dzieci punkt odniesienia w wyborze właściwej drogi postępowania.

Równocześnie z wystąpieniami w tej sekcji w Czytelni Naukowej Galerii Książki działało siedem stolików eksperckich. Praca przy nich dawała możliwości głębszej dyskusji nad wybranymi zagadnieniami i praktycznej wymiany doświadczeń.

Spotkanie przy stoliku „Dom Kultury Inspiro – Inspirujące miejsce” poprowadzili Beata Kwiecińska i Maciej Dąbrowski (twórcy Domu Kultury Inspiro w Podlężu, pierwszego w Polsce domu kultury prowadzonego przez organizację pozarządową). Opowiedzieli oni o licznych projektach, które zrealizowali (m.in. były to: Dron społeczny, Podziel kwadrat, Dla Aleppo, Pyszne wakacje, Musikomar, Strefa52, Strefa53.) oraz o swojej fascynacji siłą oddolnych inicjatyw i energią lokalnych społeczności. W bogatej, nowoczesnej i innowacyjnej ofercie prowadzonego przez nich domu kultury można znaleźć zajęcia dla dzieci, młodzieży, rodziców, seniorów, rodzin. Inspiro bez kompleksów małej miejscowości realizuje swą misję wprawiając w zakłopotanie większe, lepiej wyposażone i szczerzej finansowane instytucje. W 2011 r.

Minister Edukacji Narodowej przyznał Inspiro tytuł „Miejsca odkrywania talentów”, a cotygodniowo ten dom kultury odwiedza blisko 500 osób.

W spotkaniu przy stoliku „Jak przygotować skuteczną akcję promującą czytelnictwo?” poruszano tematykę skutecznego przygotowania i przeprowadzenia akcji promujących czytelnictwo. W trakcie spotkania uczestnicy zadali sobie pytania: Do czego są nam potrzebne akcje promujące czytelnictwo? Jak ocenić własne możliwości (czas i umiejętności), aby przygotować i przeprowadzić skuteczną i satysfakcjonującą promocję czytania? Ekspertem przy tym stoliku był Tomasz Kobyłański, psychoprofilaktyk, socjoterapeuta, pedagog i *coach*.

Wokół stolika „Czytanie – naturalna potrzeba dzieci i młodzieży” gromadzili się chętni do rozmowy o psychologicznych podstawach czytania dzieci i młodzieży, motywowaniu do czytania, odnajdywaniu w dzieciach i młodzieży potrzeby czytania poprzez wykorzystywanie ich naturalnych predyspozycji psychologicznych. Spotkanie tutaj prowadził Marcin Moloń, psychoprofilaktyk, socjoterapeuta i pedagog.

Natomiast grupa, zgromadzona wokół stolika „Niemiecka książka dla dzieci – i co dalej?”, rozmawiała o obecności niemieckich książek dla dzieci na rynku polskim: o ich odbiorze, zmiennej popularności, a także o oczekiwaniach w stosunku do nich polskich wydawców, dorosłych opiekunów i małych czytelników. Prowadząca, Elżbieta Zarych (komparatystka, polonistka, tłumaczka literatury niemieckiej i włoskiej, redaktorka), podzieliła się również swoimi spostrzeżeniami na temat pracy tłumacza i wydawcy, jej specyfiki, wyzwań i trudności.

Agnieszka Tracz (pracownik działu promocji w Bibliotece Galeria Książki w Oświęcimiu) poprowadziła warsztaty „Darmowe aplikacje i narzędzia internetowe”. Tematyką spotkania było kreatywne wykorzystanie urządzeń mobilnych i aplikacji z rozszerzoną rzeczywistością w pracy z dziećmi. (Quiver, Anatomy 4D, Spacecraft 3D, Star Chart); gry, quizy i ankiety na żywo, czyli szybkie tworzenie atrakcyjnych testów, uprzyjemniających naukę dzieciom i młodzieży, ułatwiających szybkie zbadanie poziomu wiedzy grupy, udostępniające prowadzącym gotowe, bogate bazy testów z różnych dziedzin wiedzy do bezpłatnego wykorzystania (Kahoot, Quizizz); propozycje narzędzi online, przydatnych na co dzień w pracy i prywatnie (Pocket, Prisma, BeFunky, WeTransfer, PosterMyWall, FotoJet).

Spotkania przy pozostałych dwóch stolikach dawały możliwości bezpośredniej dyskusji z gośćmi z Niemiec. I tak, Roswitha Budeus-Budde, ekspertka przy stoliku „Literatura dla dzieci w Niemczech – literackie modele lepszego świata – dyskusja”, była gotowa podjąć dyskusję na tematy poruszone w jej wystąpieniu konferencyjnym. Z kolei Michael Schmitt, jako ekspert przy stoliku zatytułowanym „Spojrzenie na literaturę dla młodzieży”, zapraszał do

Alina Brzuska-Kępa

rozmów wokół zagadnień: Temat czy kunszt językowy – co jest ważniejsze? W jaki sposób odbywa się przekaz – i przez kogo? Czy istnieje krytyka literacka – i jaką rolę odgrywa? Jaką rolę spełnia pesymizm kulturowy w trakcie debat o młodziem i ich nawykach czytelnictwa?

Drugiego dnia konferencji w Centrum Literatury Dziecięcej odbyły się warsztaty literackie dla dzieci, które poprowadziła Elżbieta Jeleń (Instytut Goethego). Równoległe obrady konferencyjne poświęcone były wojnie w literaturze dziecięcej.

Jako pierwsza w tej części wystąpiła Alina Brzuska-Kępa (Uniwersytet Łódzki). W swoim referacie porównała odbiór *Pamiętnika Blumki* Iwony Chmielewskiej w Polsce i w Niemczech na podstawie dostępnych recenzji i wypowiedzi w mediach elektronicznych.

Agnieszka Karczewska (Katolicki Uniwersytet Lubelski) odniosła się do obecnego po 2007 r. silnego nurtu tekstów prezentujących czytelnikowi dziecięcemu problematykę II wojny światowej oraz Zagłady. Omówiła obraz Niemców w dziecięcej literaturze o Zagładzie (od roku 2007), próbując sklasyfikować obrazy i postawy oraz wskazać podobieństwa i różnice do analogicznych zabiegów w literaturze współczesnej.

Po przerwie uczestnicy mieli okazję wysłuchać jeszcze trzech referatów. Wystąpienie Lidii Ippoldt (Biblioteka Pedagogicznaw Skawinie), zatytułowane *Dziecko a wojna – literatura dla dzieci o tematyce wojennej na wybranych przykładach polsko- i niemieckojęzycznych*, było prezentacją wybranych tytułów polsko- i niemieckojęzycznej literatury dla dzieci, dotyczących wojny, cierpienia dzieci w wyniku działań wojennych. Referentka przedstawiła także opinie psychologów oraz rodziców polskich i niemieckich na temat poruszania z dziećmi tak trudnego tematu.

Podobną tematykę podjęła w swym wystąpieniu Beata Sadowska (Uniwersytet Warszawski). Zaprezentowała ona wybrane polskie i niemieckie utwory literackie ostatnich 10 lat, poruszające tematykę II wojny światowej i Holocaustu. Wypowiedź była także próbą odpowiedzi na pytanie, czy ponad 70 lat po wojnie wciąż istnieje potrzeba tworzenia tego typu literatury i czy zasadne jest dedykowanie takich utworów odbiorcy dziecięcemu.

Jako ostatni na konferencji wystąpił Piotr Pochel (Uniwersytet Śląski). W swoim referacie porównał sposób mówienia o wojnie w *Asiuni* Joanny Papuzińskiej i *Na zachodzie bez zmian* Ericha Marii Remarque'a. Zanalizował wymienione utwory pod kątem możliwości ich wykorzystania na lekcjach języka polskiego w szkole.

Dziękując wszystkim uczestnikom, konferencję podsumowała Katarzyna Wądolny-Tatar reprezentująca współorganizatora obrad – Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie.